

فقه و نفقه

(کستره ور دیکم دۍ)

زهرا صادقی

سرشناسه	: صادقی، زهرا، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: فقه و نفقه (گستره و روکردها) / زهرا صادقی.
مشخصات نشر	: قم: انتشارات نور السجاد، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۳۷۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۲-۷۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۶۵] - ۲۷۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: نفقه (فقه)
رده بندی کنگره	: BP۱۸۹/۹/ص۲۷۷ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	: ۳۹۷/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۳۹۶۷۸

نام کتاب: فقه و نفقه

نویسنده: زهرا صادقی

ناشر: انتشارات نور السجاد

تعداد صفحه و قطع: ۲۸۰ صفحه / رزق

نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۹۹۰۰۰ ریال

شابک: ۳ - ۷۷ - ۵۲۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸

همراه: ۰۹۱۹۱۵۰۰۶۵۰، ۰۹۱۲۷۵۱۰۵۲۹

فهرست مطالب

مقدمه	۲۱
-------	----

بخش اول: کلیات

فصل اول: مفاهیم	۲۹
گفتار اول: نفقه	۲۹
الف) معنای لغوی نفقه	۲۹
ب) معنای اصطلاحی نفقه	۳۲
۱. نفقه از منظر فقهای امامیه	۳۲
۲. نفقه از دیدگاه فقه عامه	۳۴
۳. نفقه در اصطلاح قانون	۳۵
گفتار دوم: تمکین	۳۶
الف) معنای لغوی تمکین	۳۶
ب) معنای اصطلاحی تمکین	۳۷
۱. تمکین در اصطلاح فقها	۳۷
یک. تمکین در حیطه وظایف زناشویی	۳۷
دو. تمکین در حیطه ای فراتر از وظایف زناشویی	۳۸

۳۹	۲. تمکین در اصطلاح حقوق دانان
۳۹	یک. تمکین عام
۳۹	دو. تمکین خاص
۴۰	گفتار سوم: نشوز
۴۰	معنای لغوی نشوز
۴۲	معنای اصطلاحی نشوز
۴۳	گفتار چهارم: وجوب
۴۳	وجوب در است
۴۴	وجوب در اصطلاح فقه
۴۵	بررسی نفقه از حیث نحوه جرب
۴۵	الف) وجوب نفقه عین است یا کفایی؟
۴۵	ب) وجوب نفقه تعیینی است یا تخییری؟
۴۶	ج) وجوب نفقه مشروط است یا مطلق؟
۴۷	د) وجوب نفقه تعبدی است یا توصلی؟
۴۸	گفتار پنجم: اقارب
۴۸	اقارب در لغت
۴۸	اقارب در اصطلاح فقها
۴۸	الف) قرابت نسبی
۵۰	ب) قرابت سببی
۵۰	ج) قرابت رضاعی
۵۳	فصل دوم: تاریخچه نفقه
۵۴	گفتار اول: نفقه در اقوام و ملل
۵۴	الف) ایران قدیم

۵۴.....	ب) عربستان
۵۵.....	ج) مصر باستان
۵۶.....	د) یونان
۵۶.....	ه) رُم
۵۶.....	و) هند
۵۷.....	گفتار دوم: نفقه در مکاتب الهی
۵۷.....	الف) زردشت
۵۷.....	ب) یهود
۵۸.....	ج) مسیحیت
۵۸.....	د) اسلام
۵۹.....	آیات
۶۱.....	روایات

بخش دوم: نفقه زوجه

۶۵.....	فصل اول: ادله وجوب نفقه زوجه
۶۵.....	گفتار اول: آیات
۶۶.....	آیات مورد استناد بروجوب نفقه
۶۶.....	الف) استدلال به آیه ۳۴ سوره نساء (قوامون)
۶۶.....	نظریه موافقین
۶۸.....	نظریه مخالفین استناد به آیه مذکور
۶۹.....	ب) استدلال به آیه ۲۳۳ سوره بقره
۶۹.....	نظریه موافقین استناد به آیه مذکور، بروجوب نفقه
۷۰.....	وجه استدلال

۷۲.....	تردید در استدلال به آیه و پاسخ آن
۷۳.....	پاسخ به تردید فوق
۷۳.....	ج) استدلال به آیه ۱۹ سوره نساء
۷۴.....	نظریه موافقین و وجه استدلال
۷۵.....	د) استدلال به آیه ۶۵ سوره طلاق
۷۸.....	ه) استدلال به آیه ۲ سوره طلاق
۸۰.....	و) استدلال به آیه ۶ سوره طلاق
۸۰.....	نسخه موافقین و وجه استدلال به آیه مذکور
۸۲.....	نقشه باین: بر حبیبه
۸۲.....	نقشه فرزانه
۸۳.....	ز) استدلال به آیه ۷ سوره طلاق
۸۳.....	نظریه موافقین و وجه استدلال
۸۶.....	تردید در استدلال به آیه مذکور
۸۷.....	گفتار دوم: روایات
۸۷.....	الف) روایات دسته‌ی نخست
۹۲.....	ب) روایات دسته‌ی دوم
۹۳.....	گفتار سوم: اجماع
۹۵.....	گفتار چهارم: قیاس
۹۵.....	وجه استدلال
۹۹.....	فصل دوم: اسباب و شرایط وجوب نفقه
۱۰۰.....	گفتار اول: شرایط وجوب نفقه از منظر فقه امامیه
۱۰۱.....	الف) بررسی قول اول
۱۰۱.....	ب) بررسی قول دوم (نظر مشهور امامیه)

۱۰۲	۱. دوام عقد
۱۰۲	ادله‌ی دسته‌ی اول (وجوب نفقه در عقد دائم)
۱۰۲	یک. روایات
۱۰۲	دو. اجماع
۱۰۳	ادله‌ی دسته‌ی دوم (عدم وجوب نفقه در عقد موقت)
۱۰۳	یک. روایات
۱۰۴	دو. اجماع
۱۰۴	تردید - اجماع
۱۰۴	پاسخ به تردید مذکور
۱۰۵	سه. حکمت نفقه
۱۰۵	چهار. اصل
۱۰۵	۲. تمکین و اطاعت زوجه از زوج
۱۰۶	یک. اجماع
۱۰۸	دو و سه. آیه و سیره متشرعه
۱۰۹	چهار. اصل
۱۰۹	پنج. روایات
۱۱۰	دسته‌ی اول: روایات امامیه
۱۱۰	روایت اول
۱۱۰	روایت دوم
۱۱۱	دسته‌ی دوم: روایات از منابع عامه
۱۱۱	روایت اول
۱۱۱	روایت دوم
۱۱۲	جمع‌بندی

گفتار دوم: شرایط وجوب نفقه زوجه از دیدگاه مذاهب اربعه	۱۱۳
الف) شرایط وجوب نفقه از دیدگاه فقه شافعیه	۱۱۳
ب) شرایط وجوب نفقه از دیدگاه فقه حنابله	۱۱۴
ج) شرایط وجوب نفقه از دیدگاه فقه حنفیه	۱۱۵
د) شرایط وجوب نفقه از دیدگاه فقه مالکیه	۱۱۷
۱. شرایط وجوب نفقه قبل از دخول	۱۱۷
۲. شرایط وجوب نفقه بعد از دخول	۱۱۸
فصل سوم: گستره‌ی نفقه‌ی زوجه	۱۱۹
گفتار اول: موضوع نفقه	۱۱۹
الف) خوراک	۱۲۱
۱. انواع خوراکی‌ها	۱۲۱
۲. زمان پرداخت خوراک	۱۲۲
یک. قاعده لا ضرر	۱۲۲
دو. سیره و عرف عقلا و متشرعه	۱۲۳
۳. کیفیت پرداخت طعام	۱۲۳
ب) پوشاک	۱۲۴
جنس و مقدار لباس	۱۲۴
ج) مسکن	۱۲۵
د) لوازم منزل	۱۲۷
ه) خادم	۱۲۸
و) هزینه‌ی نظافت و حمام	۱۲۸
ز) هزینه دارو و درمان	۱۳۰
بررسی اقوال	۱۳۰

۱۳۲		ح) لوازم آرایشی و زیورآلات
۱۳۴		گفتار دوم: ماهیت نفقه
۱۳۵		بررسی نظرات و ادله‌ی فقها
۱۳۵		الف) اموال مصرفی
۱۳۷		ثمرات فقهی قول تملیک
۱۳۸		ب) اموال سرمایه‌ای
۱۳۹		۱. مسکن و خادم
۱۴۰		ادله‌ی فقها
۱۴۰		اشکال
۱۴۱		پاسخ به اشکال
۱۴۱		۲. لباس و اثاث منزل
۱۴۲		مستندات این دسته از فقها
۱۴۳		ثمرات فقهی اختلاف در امتناعی یا تملیکی بودن نفقه
۱۴۵		گفتار سوم: معیار و ملاک در مقدار نفقه
۱۴۵		الف) بررسی دیدگاه اول
۱۴۶		ب) بررسی دیدگاه دوم
۱۴۶		۱. مراعات حال زوج در تعیین مقدار نفقه
۱۴۷		۲. مراعات حال زوجین در تعیین مقدار نفقه
۱۴۸		۳. مراعات حال زوجه در تعیین مقدار نفقه
۱۴۸		یک. آیات
۱۴۹		دو. روایات
۱۵۰		سه. معنای نفقه

فصل چهارم: اسباب سقوط نفقه زوجه ۱۵۱

گفتار اول: نشوز ۱۵۱

گفتار دوم: بیماری زوجه ۱۵۳

الف) ابتلا به بیماری پیش از عقد ۱۵۴

ب) ابتلا به بیماری پس از عقد ۱۵۴

ادله‌ی ثبوت نفقه‌ی زوجه بیمار ۱۵۵

گفتار سوم: مسافرت زوجه ۱۵۵

الف) مسافرت زوجه با اذن زوج ۱۵۶

ب) مسافرت زوجه بدون اذن زوج ۱۵۶

۱. سفر واجب ۱۵۶

۲. سفر غیر واجب ۱۵۷

گفتار چهارم: عبادت زوجه ۱۵۸

الف) عبادت زوجه با اذن زوج ۱۵۸

ب) عبادت زوجه بدون اذن زوج ۱۵۸

۱. مشغول شدن به واجبات موسع ۱۵۸

۲. نماز گزاردن ۱۵۸

ادله‌ی تفاوت نماز واجب و سایر عبادات از منظر فقها ۱۵۹

۳. روزه نذری و قضا ۱۵۹

۴. عبادات مستحبی ۱۵۹

گفتار پنجم: ارتداد زوجه ۱۶۰

گفتار ششم: صغیر بودن زوج یا زوجه ۱۶۱

صور مسأله ۱۶۱

بررسی صور پنج گانه فوق ۱۶۲

۱۶۲	صورت اول و دوم (صغیره بودن زوجه یا هردو)
۱۶۳	صورت سوم مسأله (زوجه کبیره و زوج صغیر)
۱۶۳	صورت چهارم و پنجم (مراهم بودن زوجین یا یکی از آن دو)
۱۶۵	فصل پنجم: نفقه زوجه پس از انحلال نکاح
۱۶۶	گفتار اول: نفقه در زمان عده رجعی
۱۶۹	گفتار دوم: نفقه در زمان عده طلاق بائن و فسخ نکاح
۱۶۹	الف) زن غیر باردار
۱۷۰	ب) زن باردار
۱۷۱	۱. قرآن
۱۷۱	۲. روایت
۱۷۲	تبصره: عده عقد موقت
۱۷۳	گفتار سوم: استمرار پرداخت نفقه پس از فوت زوج
۱۷۳	اقوال
۱۷۴	روایات دسته اول
۱۷۴	روایات دسته دوم
۱۷۷	فصل ششم: ضمانت اجرایی نفقه
۱۷۷	درآمد
۱۸۰	گفتار اول: اثبات تمکین و تأدیه نفقه
۱۸۰	الف) اختلاف زوجین در تمکین
۱۸۰	ثمره بحث
۱۸۱	ب) اختلاف زوجین در نشوز
۱۸۱	راه اثبات نشوز
۱۸۲	ج) اختلاف زوجین در پرداخت نفقه

۱۸۳	۱. عدم زندگی زوجین در کنار یکدیگر
۱۸۳	۲. زندگی زوجین در کنار یکدیگر
۱۸۴	گفتار دوم: احکام فقهی عدم پرداخت نفقه
۱۸۴	الف) عجز زوج از پرداخت نفقه
۱۸۴	۱. عجز زوج قبل از عقد نکاح
۱۸۵	۲. عجز زوج بعد از عقد نکاح
۱۸۶	ب) استنکاف زوج از پرداخت نفقه
۱۸۸	گفتار سوم: ضمانت اجرای نفقه در قانون
۱۸۸	الف) ضمانت اجرای کیفری
۱۹۱	ب) ضمانت اجرای حقوقی
۱۹۲	۱. نفقه‌ی زمان گذشته
۱۹۳	یک. حق مطالبه نفقه، گذشته و حاضری
۱۹۴	دو. طلب ممتاز بودن نفقه زوجه
۱۹۴	۲. نفقه‌ی زمان آینده
۱۹۵	تبصره: استنکاف و یا عجز شوهر از دادن نفقه
۱۹۷	فصل هفتم: امتیازهای نفقه‌ی زوجه بر اقارب
۱۹۷	۱. عدم اشتراط فقر و نیاز زوجه در وجوب نفقه
۱۹۸	۲. تقدم نفقه زوجه بر اقارب
۱۹۹	۳. تقاص نفقه زوجه از اموال زوج
۲۰۰	۴. مطالبه‌ی نفقه‌ی گذشته
۲۰۱	۵. به ارث رسیدن طلب نفقه زوجه
۲۰۱	۶. عدم تقابل در نفقه زوجه
۲۰۱	۷. طلب ممتاز بودن نفقه زوجه
۲۰۲	۸. وجوب اکتساب در تأمین نفقه زوجه

بخش سوم: نفقه اقارب

درآمد	۲۰۵
فصل اول: ادله وجوب نفقه اقارب	۲۰۷
گفتار اول: آیات	۲۰۷
بررسی عبارات	۲۰۸
گفتار دوم: روایات	۲۱۰
گفتار سوم: اجماع	۲۱۳
فصل دوم: اقارب واجب النعمه	۲۱۵
گفتار اول: پدر و مادر و فرزندان (ممودین مباشر)	۲۱۶
الف) آیات	۲۱۶
ب) روایات	۲۱۷
ج) اجماع	۲۱۷
گفتار دوم: پدر بزرگ ها، مادر بزرگ ها و نوه ها (عمودین غیر مباشر)	۲۱۸
الف) اجماع	۲۱۹
ب) عمومیت اب، ام و ولد در لغت	۲۱۹
گفتار سوم: انفاق بر حواشی (اقارب غیر عمودی)	۲۲۱
ادله ی قائلین به عدم وجوب نفقه ی حواشی	۲۲۲
الف) روایات	۲۲۲
ب) اصل برائت	۲۲۳
فصل سوم: شرایط وجوب نفقه ی اقارب	۲۲۵
گفتار اول: شرایط وجوب انفاق بر اقارب، از منظر فقهای امامیه	۲۲۵
الف) فقر و نیاز منفق علیه	۲۲۶

۲۲۶.....	ادله اعتبار فقر در وجوب نفقه
۲۲۶.....	۱. روایات
۲۲۸.....	۲. اجماع
۲۲۸.....	۳. اصل
۲۲۸.....	تقسیمات فقیر در نگاه فقها
۲۲۸.....	دسته‌ی اول: افراد غیر قادر بر کسب و کار
۲۳۰.....	دسته‌ی دوم: افراد قادر بر کسب و کار
۲۳۱.....	ب. توانگری منفق
۲۳۲.....	۱. آیه
۲۳۲.....	۲. آیه و روایات غیر و حرج
۲۳۳.....	۳. اجماع
۲۳۳.....	۴. انصراف ادله وجوب انفاق بر مودین
۲۳۴.....	گفتار دوم: شرایط وجوب انفاق بر اقارب، از منظر فقه‌های عامه
۲۳۴.....	الف) اتحاد در دین
۲۳۵.....	ب) توارث
۲۳۶.....	ج) نقصان در خلقت
۲۳۷.....	فصل چهارم: ترتیب منفقین و منفق علیهم
۲۳۷.....	گفتار اول: رتبه منفقین نسبت به پرداخت نفقه اقارب
۲۳۸.....	ادله استناد به قاعده الاقرب فالاقرب در باب نفقه
۲۳۸.....	۱. آیه
۲۳۹.....	۲. روایت
۲۳۹.....	۳. اجماع
۲۳۹.....	الف) رتبه منفقین در خط عمودی صعودی

یک. رتبه منفقین در صورت فقدان پدر از منظر امامیه	۲۴۰
دو. رتبه منفقین در صورت فقدان پدر از منظر فقهای عامه	۲۴۱
ب) ترتیب منفقین در خط عمودی نزولی (ابناء)	۲۴۲
۱. آیه	۲۴۳
۲. روایت	۲۴۳
۳. اجماع	۲۴۳
ج) ترتیب منفقین در صورت اجتماع اصول و فروع	۲۴۴
۱. اجتماع اصول و فروع از منظر امامیه	۲۴۴
۲. اجتماع اصول و فروع از منظر عامه	۲۴۵
دیدگاه فقهای حنفی	۲۴۵
دیدگاه شافعیه	۲۴۶
دیدگاه حنابله	۲۴۶
دیدگاه مالکیه	۲۴۷
گفتار دوم: ترتیب متفق علیهم	۲۴۸
الف) تقدم نفقه شخص بر زوجة دائمی	۲۴۸
ب) تقدم نفقه زوجة بر سایر اقارب	۲۴۸
ج) ترتیب نفقه سایر اقارب	۲۴۹
فصل پنجم: گستره نفقه اقارب	۲۵۱
الف) موضوع نفقه	۲۵۱
ب) مقدار نفقه	۲۵۲
۱. نفقه به مقدار سد جوع	۲۵۲
۲. رعایت شأن متفق علیه	۲۵۲
۳. به میزان میراث	۲۵۳

فصل ششم: امتناع از پرداخت نفقه اقارب	۲۵۵
گفتار اول: حکم فقهی امتناع از پرداخت نفقه	۲۵۵
گفتار دوم: ضمانت اجرایی نفقه اقارب در قانون مدنی	۲۵۷
نتیجه گیری	۲۶۱
کتاب نامه	۲۶۵

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَنْلُغُ مِذْحَتَهُ الْقَائِلُونَ، وَلَا يَخْصِي نِعْمَاءَهُ الْعَادُونَ، وَلَا
 لَا رَدَّ حَقَّهُ الْمُجْتَهِدُونَ، الَّذِي لَا يَذْكُرُهُ بُغْدُ الْهَمَمِ، وَلَا يَنْالُهُ غَوْصُ
 الْفُطْنِ، الَّذِي لَا يَسْ أَصْفَتِهِ حَدٌّ مَحْدُودٌ، وَلَا نَعْتُ مُوجُودٌ، وَلَا وَقْتُ
 مَعْدُودٌ، وَلَا أَمَلٌ مَعْدُودٌ. فَطَرَ الْخَلَائِقَ بِقُدْرَتِهِ، وَنَشَرَ الرِّيحَ بِرَحْمَتِهِ، وَتَدَّ
 بِالصُّخُورِ مِيدَانَهُ

نهج البلاغه، خطبه اول

مقدمه

بنابر فرمایش پیغمبر اسلام ﷺ: «بنایی در اسلام با گذاری نشده که نزد خداوند محبوب‌تر و عزیزتر از ازدواج باشد.»^۱

خانواده با سابقه‌ترین اجتماعی است که انسان آن را شناخته است. این اجتماع کوچک، جایگاه و موقعیت ممتاز و ویژه‌ای در نظام اسلامی داشته تأثیر آن بر حفظ بقا و سلامت جوامع انسانی، به خصوص در عصر حاضر که ازدواج در برخی جوامع، مفهومی منسوخ تلقی شده و گونه‌های دیگر روابط، موجب فروپاشی کانون خانواده و در نتیجه گسترش ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی گردیده است، بر کسی پوشیده نیست.

بر این اساس در تعالیم دین مقدس اسلام، به نفقه به عنوان یکی از وظایف مالی در حیطه خانواده توجه ویژه شده است. البته این بحث، در منابع فقهی تا حدودی خارج از

مباحث مربوط به خانواده قرار می‌گیرد (مانند نفقه مملوك) ولی عمده مباحث حول محور خانواده (زوجه، پدر و مادر و فرزندان) است.

در تقسیم وظایف و مسئولیت‌های بین زن و مرد در خانواده؛ اصل تعادل، تناسب و عدالت، در نظر گرفته شده است. زن با اطاعت از همسر در مسائل زناشویی، آرامش را در خانواده تأمین ساخته و مرد در مقابل به تأمین مخارج و مایحتاج زندگی زوجه‌اش اقدام می‌نماید.

از منظر اسلام، اقارب چه زن و چه مرد؛ در صورت توانگری و از باب مواسات موظف به تأمین هزینه‌های زندگی والدین و فرزندان فقیر و تنگدست خود هستند؛ علاوه بر آن در اسلام نسبت به سایر اقارب نیز توصیه‌هایی شده است که تأکید بر استحباب انفاق بر ایشان را می‌رساند.

تبیین رویکردها، ادله، اسباب، شرایط، گستره و احکام مربوط به نفقه‌ی زوجه و اقارب از منظر فقهای امامیه و نیز بیان در کلام فقه عامه و استدلال ایشان در برخی موارد، می‌تواند گویای توجه و اهمیت اسلام به اصل تعادل در تقسیم مسئولیت‌ها و رعایت مواسات بین خویشان باشد.

موضوع نفقه از مسائل پرکاربرد و مورد ابتلا جامعه را از مهم‌ترین مسائل حقوق خانواده است که در همه‌ی مراحل زندگی، چه در دوران زناشویی و چه پس از انحلال آن، هم در رابطه با زوجین و هم در رابطه با فرزندان و دیگر بستگان جلوه می‌کند. اگرچه نسبت به گذشته خانواده‌ها به لحاظ تمدن و اخلاق پیسرفت داشته‌اند و در چنین شرایطی به نظر می‌رسد که موضوع نفقه در درون خانواده‌ها حل شده باشد؛ اما متأسفانه هنوز مسأله‌ی فوق یکی از معضلات حقوق خانواده به شمار می‌رود.

پس بررسی این موضوع، علی‌رغم آثاری که در این زمینه‌ها نوشته شده، دارای اهمیت و همچنان مورد نیاز جامعه است؛ اما انگیزه‌ی انتخاب این موضوع و ضرورت پژوهش در این باب را می‌توان در محورهای ذیل دانست:

- تبیین نگاه دین و فقه به حقوق همسر، والدین و فرزندان.

- روشن نمودن این که آیا فرق اسلامی در زمینه‌ی نفقه رأی واحدی دارند و یا مسأله اختلافی است؟

در این پژوهش برآنیم تا به بیان گوشه‌ای از احکام حقوقی اسلام، که اکمل ادیان الهی است، بپردازیم.

با استفاده از کلام نورانی وحی و بیانات پیامبر گرامی اسلام ﷺ و ائمه معصومین علیهم السلام چگونگی حق و تکالیف اعضای خانواده را دریابیم و به بررسی آن در منابع فقهی که عمدتاً فقه شیعه مدنظر است، بپردازیم.

با استفاده از منابع غنی فقه اسلام قرآن به همراه کلام نورانی معصومین علیهم السلام می‌توان یکی از مسائل مهم جامعه اسلامی و خانواده‌ها را حل نمود.

در خصوص پیشینه تحقیق می‌توان آثاری که دیگران در رابطه با این موضوع دارند را به دودسته کلی تقسیم کرد:

آثار دسته اول: آثار و منابع فقهی که استناداً به موضوع نفقه پرداخته‌اند. در ضمن باب‌هایی که عمدتاً باب نکاح و گاه باب طلاق است تحت عنوان «کتاب النفقات» مطرح شده است مانند کتاب‌های «جواهر الکلام» شیخ محمدحسن نجفی، «مسالك الافهام» و «شرح لمعه» از شهید ثانی، «تحریر الوسیله» امام خمینی (ره)، «قواعد الاحکام» علامه حلی و «ریاض المسائل» سید محمدعلی طباطبایی (صاحب الزمان) و... در این منابع نظرات فقهی امامیه پیرامون نفقه آمده است.

در کتاب‌های خلافی نیز مانند کتاب «الخلاف» شیخ طوسی، ابتدا در هر مسأله، رأی فقهای شیعه را مطرح نموده و سپس آرای مخالفین را همراه با ادله ایشان بیان نموده و سپس آن را با دلیل رد می‌کند.

بسیاری از فقهای امامیه بر اجماع‌های استناد داده شده به شیعه در این کتاب اشکال نموده و معتقدند همه‌ی آرای نقل شده به عنوان مذهب شیعه اجماعی نبوده و حتی نظر

مشهور برخلاف آن است.

از طرف دیگر، به دلیل آن که موضوعات فقهی و احکام و ادله آن، در باب‌های مختلف فقه، جمع‌آوری و تدوین می‌گردد، رعایت اختصار در بیان اقوال و ادله در اغلب کتاب‌ها موجب گردیده است تا بحث جامع و مستوفایی در نفقه صورت نگیرد.

هم‌چنین در منابع خلافتی اهل سنت مانند «التهذیب فی فقه الامام الشافعی» نوشته ابی محمد بن الحسین بن مسعود بن محمد بن الفراء البغوی و «بدایع الصنائع فی ترتیب الشرایع» نوشته علاءالدین کاسانی و «بداية المجتهد و نهایة المقتصد» نوشته محمد بن احمد ابن رشد و... مطالبی در زمینه بحث نفقه آمده است که همراه با تعصب مذهبی و عدم اهتمام، نقد و بررسی دقیق ادله سایر مذاهب و صرفاً مقرون به دقت در آرای مقبول است. پس در این درنه منابع به آراء معدودی از فقهای شیعه اشاره شده، بدون آن که دلایل فقهی مذهب امامی را حقت نقل و مورد بررسی قرار گرفته باشد. البته در کتاب‌های خلاف شیعی نیز نظرات و آراء و مذاهب بیان نشده است.

علاوه بر کتاب‌های مذکور، مباحث نفقه در کتاب‌های موسوعه فقهی نیز مطرح شده است که در این گونه منابع، آراء موجود فقهی و بسط آن آمده است؛ مانند «الفقه علی المذاهب الأربعة» نوشته عبدالرحمن جزیری و «التمه علی المذاهب الخمسة» نوشته محمد جواد مغنیه و «الموسوعة الفقهية» که وزارت اوقاف و شرع اسلامی کویت آن را تدوین نموده است را نام برد.

اشکالاتی که در مورد منابع خلافتی ذکر گردید در این گونه منابع موسوعی قوی‌تر است؛ زیرا در این منابع از طرح استدلالات پیچیده و تخصصی و نیز از نقد آراء به دلیل موسوعی بودن آن خودداری شده است.

آثار دسته دوم: آثاری است که به موضوع نفقه به صورت مستقل پرداخته شده است. البته آثار مستقل در باب نفقه کمتر در قالب کتاب است. بخش عمده‌ای از این منابع به صورت پایان‌نامه‌ها و مقالات هستند.

اما از بین کتاب‌هایی که به طور مستقل به این مسأله پرداخته است می‌توان به کتاب «نفقه زوجه پژوهش تطبیقی حقوق مدنی ایران و سایر نظام‌های حقوقی» نوشته حسن فرشتیان اشاره کرد.

در مورد اشکالات این دسته از منابع می‌توان گفت: کتاب نفقه زوجه، بیشتر به جنبه‌های حقوقی بحث نفقه پرداخته است. هم‌چنین غالب منابع مذکور صرفاً به بررسی مباحث مربوط به نفقه «زوجه» پرداخته است و در مورد نفقه «اقارب» تحقیق نشده است.

هم‌چنین در بسیاری از پایان‌نامه‌ها، به بیان اقوال فقها درباره نفقه اکتفا شده است و از بیان ادله مسأله خود اری‌گردیده است.

لازم به ذکر است که در نه‌سده منابع تحقیق، به تعداد بیشتری از منابع پیرامون «نفقه» اشاره شده است. گرچه منابع زیاد در این موضوع وجود دارد، ولی می‌توان گفت این بحث زمینه برای تحقیق بیشتر را دارد.

روش این تحقیق به صورت استدلالی است و اطلاعات لازم آن به شیوه کتابخانه‌ای و مطالعه اسناد و منابع موجود از فقه امامیه هم‌چنین در برخی از منابع فقهی مربوط به مذاهب چهارگانه اهل تسنن (حنفی، مالکی، حنبلی، شافعی)، جمع‌آوری شده است. شایان ذکر است در این اثر، در ارجاعات پاورقی‌ها، ذکر منابع امامیه بر منابع عامه مقدم شده است؛ مگر آن که مصدر عبارت و اصل سخن در منابع عامه آمده باشد و برخی از فقهای امامیه نیز بدان استناد نموده باشند که با لحاظ قراین، منابع عامه قبل از منابع امامیه ذکر گردیده است.

در پایان صادقانه ابراز می‌دارم که در تمام مراحل تهیه این اثر، آشنا شدن با نگاه آموزه‌های اسلام عزیز پیرامون موضوع کتاب حاضر و معرفی موضوع حقوق و تکالیف اعضای خانواده دغدغه بنده بوده است و قصد داشتم نمونه‌ای از نگاه توحیدی را در این موضوع، کاملاً باورپذیر نشان دهم. امیدوارم با یک نگاه فقهی شیعه و منابع اجتهاد اثری

را با خلوص علمی و عملی فراهم کرده باشم. در طی این طریق، همواره خود را مرهون الطاف حضرت حق و بزرگان دین یافته‌ام که هر چه هست از آنان است. امید که در چشم خوانندگان ارجمند، مفید جلوه نماید و اساتید بزرگوار به ویژه حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای جزایری که در طول این راه مشوق و همراه بودند تشکر نمایم. هم چنین سپاس برآمده از عمق جان را انثار همسر و فرزندان گرامی ام می‌نمایم که با همدلی ایشان، مسیر علم‌آموزی را همواره به کامم گوارا ساختند.

و من الله التوفیق

شهر مقدس قم

زهره صادقی

www.ketab.ir